

تاریخ وصول: ۸۶/۳/۲۰

تاریخ تأیید: ۸۷/۵/۷

گردشگری روستایی، رویکردی جدید در مدیریت روستایی کشور

یوسف قنبری*

بخش‌های جوامع روستایی و نهایتاً کل جامعه بر جا خواهد گذاشت. لذا برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و هماهنگ در زمینه گردشگری روستایی، مسئولیتی پیچیده است؛ چرا که نوع در زمینه گردشگری روستایی زیاد است و از طرفی، به علت اینکه یک فعالیت غیررسمی و درعین‌حال اختیاری است، مدیریت و تحت نفوذ قرار دادن آن دشوار است. بر این اساس یکی از سؤال‌های مهم که باید در بحث مدیریت روستایی کشور مورد توجه ویژه قرار گیرد این است که: در تدوین ساختار مدیریت روستایی، تا چه میزان به بخش گردشگری روستایی و اکوتوریسم توجه شده است؟ چگونه می‌توان از این صنعت به‌عنوان ابزار کارآمد مدیریتی در جهت توسعه روستایی کشور استفاده کرد؟

همچنین، ارتباط دوسویه بین این دو بخش، به‌خوبی لزوم

چکیده: گردشگری یا همان توریسم، امروزه یکی از صنایع به‌سرعت در حال رشد دنیا و ابزاری برای افزایش درآمد ملی کشورهای جهان به حساب می‌آید. یکی از جذاب‌ترین و شاید جدیدترین شاخه‌های این صنعت، گردشگری روستایی است که اخیراً مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفته است. امروزه بسیاری از سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، گردشگری را به‌مثابه ابزاری برای ثبات اقتصادی و توسعه برای جوامع روستایی می‌دانند و عده‌ای نیز توسعه گردشگری روستایی را در حل مشکلات مناطق روستایی مؤثر و ضروری می‌دانند و آن را شرط لازم برای حرکت به‌سوی عمران و توسعه نواحی قلمداد می‌کنند.

صنعت گردشگری روستایی را باید همانند لبه‌های تیز یک تیغ بدانیم که اگر صحیح و بر اساس اصول و نظم، توسعه و گسترش نیابد، نه تنها به عمران و اصلاح مناطق روستایی کمک نخواهد کرد، بلکه آثار مخرب و جبران‌ناپذیری را بر بخش‌های اجتماعی، اقتصادی، طبیعی، زیست‌محیطی و دیگر

* استادیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان.

نشانی اینترنتی: y.ghanbb@ltr.ui.ac.ir

اهمیت این موضوع در بحث امنیت غذایی - که یکی از اهداف اولیه توسعه پایدار ملی محسوب می‌شود - ضرورت توجه و حمایت از این مناطق را توجیه می‌کند؛

۴. افزایش مهاجرت‌های روستایی به شهرها که معضلات فراوانی را برای هر دو جامعه و در نهایت برای کشور به دنبال داشته‌است؛

۵. تجربیات سال‌های طولانی گذشته در ایران در زمینه توسعه نشان می‌دهد که الگوهای مختلف توسعه که شهرها را مورد توجه قرار داده‌است، چندان کارساز نیست؛

۶. مناطق روستایی و حوزه‌های آنها از جمله بسترهای منابع طبیعی و منابع پایه (آب، خاک، جنگل، مرتع و جز اینها) هستند که لزوم حمایت از آنها و حفظ این منابع برای آیندگان در گرو توجه و ارائه برنامه‌های توسعه برای این مناطق است.

به این عوامل باید بهره‌وری پایین بخش کشاورزی، بیکاری زیاد در روستاها و تخریب رو به ازدیاد منابع طبیعی را اضافه نمود. لذا، توجه به الگوها و گزینه‌های مدیریت جدید برای دستیابی به توسعه روستاها بسیار ضروری به نظر می‌رسد. همچنین، اختلاف درآمد بین روستائیان و شهرنشینان، مشکل عمده‌ای است که امروزه در کشورهای جهان سوم وجود دارد.

در روستاهای این کشورها استانداردهای زندگی پایین است، لذا روستائیان به دنبال راه‌هایی جدید برای کسب درآمد هستند. در نواحی مساعد و باقابلیت، گردشگری روستایی می‌تواند به‌عنوان یک منبع مهم درآمد برای روستائیان و کشاورزان باشد (Frederick, 1992: 52).

صنعت گردشگری را امروزه باید یکی از بزرگ‌ترین منابع درآمد برای کشورها به حساب آورد. آمارهای منتشرشده توسط سازمان جهانی توریسم (WTO) نشان می‌دهد که تعداد گردشگران از رقم سالیانه ۶۲۵

توجه و اهمیت به صنعت گردشگری را در ساختار مدیریت روستایی می‌رساند؛ چرا که با توسعه گردشگری روستایی، مدیریت روستا می‌تواند منبع مالی قابل توجهی را برای اجرای برنامه‌های خود ایجاد نماید و از طرف دیگر، با مدیریت صحیح در روستا می‌توان توسعه و گسترش گردشگری را به‌طور اصولی هدایت کرد.

هدف از تدوین و تهیه این مقاله، شناسایی و تعیین جایگاه بخش گردشگری روستایی در مدیریت کلان و منطقه‌ای روستایی در کشور است. همچنین، عوامل و عناصری که در توسعه و گسترش این صنعت در ساختار مدیریت روستایی مؤثر هستند، شناسایی شده، مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

کلیدواژه: مدیریت روستا، توریسم، گردشگر، اقتصاد روستا، توسعه روستایی.

مقدمه

توجه به توسعه پایدار روستایی و چگونگی دستیابی به آن، امروزه یکی از دغدغه‌های مهم و اصلی بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کشور است. واقعیت‌های موجود که پیش روی مناطق روستایی کشور برای پیشبرد اهداف توسعه و عمران روستایی قرار دارد، باید ما را در زمینه طرح دیدگاه‌های جدید و نو هدایت کند، از جمله:

۱. محدودیت منابع خاک و آب در مناطق روستایی و لزوم حفظ و احیاء آنها و استفاده مناسب و اصولی و در حد توان از این منابع در جهت تولیدات مختلف کشاورزی؛

۲. وجود نزدیک به ۳۸ درصد از جمعیت کشور در این مناطق که همواره از نظر کیفیت زندگی و دستیابی به امکانات رفاهی و جز آن در سطح بسیار پایینی نسبت به مناطق شهری هستند؛

۳. روستاها تأمین‌کننده اصلی مواد غذایی کشورند.

شدن محیط روستا (با همه توان‌های طبیعی، انسانی، فرهنگی و غیره) از چرخه توسعه ملی شد. لذا، با شناخت همه‌جانبه و ریزبینانه این مناطق می‌توان به‌خوبی منابع رشد و توسعه را در خود این مناطق جستجو کرد؛ به شرط اینکه در تدوین ساختار مدیریت روستا بتوان این نگرش و تفکر را به‌خوبی مورد استفاده قرار داد.

گردشگری روستایی می‌تواند منبع مهمی برای بحث اشتغال در مناطق روستایی باشد، به‌خصوص این امر در میان گروه‌های کوچک که از نظر اقتصادی نیز در سطح بالایی قرار ندارند، قابل توجه است؛ چرا که اشتغال در این صنعت برای روستاها، اغلب احتیاج به مهارت زیادی ندارد و ساکنان محلی به‌آسانی و با مهارت‌های معمولی و ساده، مانند پخت غذاهای محلی، خدمتکاری، خرده‌فروشی، کارگری در رستوران‌ها و جز اینها می‌توانند در این زمینه فعالیت کنند.

اهمیت گردشگری روستایی را همچنین می‌توان در زمینه اشتغال در بخش خدمات‌رسانی و حمل و نقل و جابه‌جایی گردشگران به‌خوبی مد نظر قرار داد (Dennis, 2003: 9).

بالا بردن کیفیت زندگی روستائیان از دیگر نتایج توجه به گردشگری روستایی است که می‌تواند از طریق تأمین درآمدهای مالیاتی در ساختار مدیریت روستایی به‌کار رود؛ چرا که در حال حاضر نبود درآمد کافی و مناسب برای بخش مدیریت روستایی از بزرگ‌ترین مشکلات پیش روی روستاهاست.

وابسته بودن به درآمدهای دولتی و نگاه کردن به این درآمدها برای پیشبرد اهداف مدیریت و توسعه روستایی تجربه تلخ چندین سال گذشته روستاهای کشور بوده‌است. در واقع، این وابستگی باعث شده‌است که مدیران روستایی تنها آنچه را به‌عنوان طرح‌های ملی و از ساختار مدیریت کلان سرچشمه می‌گیرد قابل اجرا

میلیون نفر در سال ۲۰۰۰ به ۱/۶ میلیارد نفر در سال ۲۰۲۰ و نیز درآمد این صنعت از ۴۴۵ میلیارد دلار به بیش از ۲ تریلیون دلار خواهد رسید (موسوی، ۱۳۸۳: ۶۴). در بحث اشتغال نیز برطبق برآوردها این صنعت ۱۲۷ میلیون نفر را به کار مشغول کرده‌است. در واقع یک‌پانزدهم افراد شاغل جهان در صنعت گردشگری فعالیت می‌کنند (همان‌جا: ۶۸).

با توجه به این مطالب، صنعت گردشگری می‌تواند زمینه مناسبی را در اختیار کشورهای در حال توسعه برای توسعه و رشد اقتصادی و تحول در مباحث اشتغال و افزایش درآمد مناطق محروم روستایی قرار دهد. در این میان، گردشگری روستایی نیز به‌عنوان جزئی از مجموعه صنعت توریسم در کشورمان که دارای جمعیت روستایی زیاد و پتانسیل‌های فراوان برای جذب گردشگر است، بایستی به‌طور جدی مورد تحلیل و کنکاش قرار گیرد.

۱. اهمیت و ضرورت

آنچه در حال حاضر در بخش مدیریت روستایی کشور کمتر به آن پرداخته شده و حتی در سال‌های گذشته جایگاه چندان مشخص و مطلوبی نداشته‌است، نگاه همه‌جانبه و همه‌سونگر به روستا به‌عنوان مکانی متنوع و با قابلیت برای توسعه و عمران بوده‌است.

متأسفانه طی چندین ده سال گذشته، نقاط روستایی تنها به‌عنوان مکان‌هایی قابل ترحم، فقیر و محتاج به کمک‌های دولتی مورد توجه قرار گرفته شده‌اند که باید به هر صورت به آنها امکانات و خدمات داده شود تا از پروسه توسعه ملی عقب نمانند. چنین نگرشی طی سال‌های زیاد مدیریت روستایی (بعد از اصلاحات ارضی) باعث نوعی نگرش منفی و ایجاد تصور اینکه اصولاً روستا به غیر از کشاورزی توان دیگری برای توسعه خود ندارد انزوای و خارج

که به این مناطق آمدند و فشار روزافزونی را برای توسعه محیط‌های روستایی وارد نمودند، گردشگری روستایی به‌عنوان یک گزینه برای توسعه مطرح شد که اهداف آن حل مشکل مهاجرت جوانان و عدم توسعه اقتصادی، خصوصاً تخریب منابع طبیعی و میراث فرهنگی آن نواحی بود. در دیگر نواحی مانند اسلواکی، علت اصلی سودآور نبودن تولید و مهاجرت روستاییان، دلیلی بر جهت‌گیری به سمت یک منبع ثانویه برای افزایش درآمد روستائیان بود (Lane, 2002: 56).

گردشگری روستایی عبارت است از: فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آنها که دربردارنده ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست روستا (طبیعی و انسانی) است (Soteriades, 2002: 617).

بر این اساس می‌توان گردشگری روستایی را دربرگیرنده زمینه‌های مختلف فعالیت‌های گردشگری چون: سکونتگاه‌ها، جشنواره‌ها، ورزش‌های بومی و محلی و جز اینها دانست که در محیط روستا شکل می‌گیرند.

گردشگری روستایی دارای اشکال و انواع مختلفی است، از جمله: توریسم کشاورزی، توریسم فرهنگی، اکوتوریسم، توریسم سبز و غیره.

در توریسم کشاورزی، گردشگران، مزرعه، باغ و یا هر فعالیت جالب توجه را درزمینه کشاورزی از نزدیک می‌بینند (شامل کارها، ابزار، امکانات، نحوه کار کردن‌ها و جز اینها) (Lobo, 2000: 24).

سه عامل باعث موفقیت و توسعه گردشگری کشاورزی می‌شود (Hilchey, 1993: 105).

۱. مهارت‌های مزرعه‌داری و کشاورزی؛
۲. زیباشناسی در ایجاد مزارع و باغات؛
۳. نزدیکی مزارع به راه‌های ارتباطی.

به‌طور کلی گردشگری روستایی را می‌توان از دو

در روستا بدانند و از اجرای طرح‌های محلی و بومی که فاقد اعتبار لازم است، چشم‌پوشی کنند.

گردشگری روستایی می‌تواند به‌عنوان حافظ منابع طبیعی و منابع محلی در مناطق روستایی باشد. آنچه امروزه با آن، به‌عنوان معضل بزرگ ملی در تمامی مناطق کشور دست به گریبان هستیم، تخریب رو به افزایش منابع طبیعی و انسانی است که اکثراً در حوزه‌های روستایی قرار دارند.

حفظ فرهنگ بومی و محلی و رسوم اجتماعی از طریق توجه به گردشگری روستایی می‌تواند توسعه فرهنگی را برای جامعه به ارمغان آورد. آنچه امروزه فرهنگ بومی و ملی ما را در مقابل هجوم فرهنگ غربی ناتوان کرده‌است، عدم آشنایی با فرهنگ بومی و فراموشی آن حتی در مناطق روستایی توسط مردمان همان مناطق است.

واقعیت این است که امروزه مدیریت روستایی در کشور نتوانسته از همه پتانسیل‌ها و توان‌های بالقوه روستاها برای توسعه و پیشرفت مناطق روستایی استفاده مناسب را ببرد. مدیریت روستایی کشور بعد از اصلاحات ارضی دستخوش تغییرات عمده و فراوانی شده‌است و آنچه تاکنون تحت عنوان مدیریت روستایی در برنامه‌ها عنوان شده دارای کاستی‌ها و کمبودهای فراوان است. از جمله این کاستی‌ها عدم توجه به توان و پتانسیل روستا در بحث گردشگری روستایی است.

۲. گردشگری روستایی

گردشگری روستایی طی سال‌های ۱۹۷۰ در مناطق روستایی آلپ شکل گرفت. این نوع گردشگری شباهت زیادی به اکوتوریسم دارد؛ با این تفاوت که در یک محیط روستایی انجام می‌پذیرد و اهداف آن وسیع‌تر است. برای اولین بار در منطقه کوه‌های آلپ (فرانسه، آلمان و ایتالیا) به دنبال هجوم روزافزون گردشگرانی

روستایی است (Bontor & Lasnier, 1997: 95).

بورک (Bourke)، براس (Brass)، وودس (Woods) و بار (Burr)، در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که راهبرد گردشگری روستایی باید با اهداف محلی هماهنگ و مطابق با منش، آداب و رسوم و فرهنگ آن منطقه باشد و نسبت به پایبندی به قوانین و مقررات بومی بسیار حساس باشد

(Woods, 1992:22; Burr, 1995:47; Brass, 1996:102;

Bourke, 1995:87).

ویور (Weaver)، در گزارش تحقیقی خود به این نتیجه رسیده است که گردشگری روستایی نه تنها می تواند فرصت های اشتغال را افزایش دهد، درآمد بالقوه را بالا ببرد برای ساکنان محلی، استحکام پایه های اقتصادی بومی را به دنبال داشته باشد و منبع مالیات برای مدیریت نواحی روستایی باشد، بلکه می تواند فرصت های فرهنگی را برای ساکنان محلی افزایش دهد (Weaver, 1986: 201).

جوروسکی (Jurowski) بیان می کند که گردشگری روستایی اگر خوب برنامه ریزی و مدیریت شود، می تواند منابع محیطی محلی را حفظ و یا افزایش دهد.

وی همچنین بحث می کند که گردشگری روستایی فرصت های اشتغال را برای ساکنان روستایی افزایش می دهد و باعث تنوع مشاغل می شود، مانند بازارهای محلی و بومی و افزایش فعالیت های فصلی که باعث می شود فرصت های اشتغال باارزشی برای ساکنان در همه فصول سال فراهم شود (Jurowski, 1996:55).

۴. روش ها و الگوهای گردشگری روستایی

راهکارها و الگوها برای سازماندهی گردشگری روستایی در هر کشوری متفاوت است. در بعضی از کشورها، دولت ها یا سازمان های تعاونی از منابع اصلی برای سرمایه گذاری در بخش گردشگری روستایی هستند.

جهت مورد توجه قرار داد؛ از یک جهت برای محیط های روستایی و پیرامون آنها که این فرصت را مهیا می کند تا گردشگران، فارغ از هیاهوی شهری و فناوری در بطن سنتی روستا، زمانی را به فراغت بگذرانند و از دیگر سو، اقتصاد روستایی وابسته به زمین می تواند راه های تنفس دیگری را تجربه کند (جون، ۱۳۸۲: ۱۳۶).

۳. تحقیقات در زمینه گردشگری روستایی

هنینگ (Henning) در تحقیقی در ناحیه روستایی لوئیزیانا مشخص کرد که ورود مکرر گردشگران، آثار بسیار خوب و مثبتی را در بین نواحی بزرگ روستایی داشته است. در این بررسی همچنین مشخص شد که در اغلب نواحی روستایی، بازارهای منطقه ای و محلی ایجاد شده است که به عرضه انواع کالاهای محلی و بومی می پردازند.

وی همچنین تحلیل می کند که گردشگری روستایی یک نیروی مهم برای توسعه دادن مناطق روستایی کم رشد و عقب مانده به حساب می آید؛ خصوصاً برای گروه هایی که دارای انتخاب محدود برای توسعه هستند و می توانند توریسم را به مثابه یک اکسیر برای رشد و توسعه خودشان قلمداد کنند.

بر این اساس، مطمئناً توریسم می تواند به عنوان یک جزء مهم در طرح های توسعه و مدیریت در روستا مطرح باشد (Henning, 1996: 68).

بونتور و لاسنیر (Bontor & Lasnier)، در تحقیقات خود نشان دادند که آثار گردشگری محلی در مناطق روستایی به عوامل و فاکتورهایی مانند ساختار نیروی کار و مسائل و مشکلات مربوط به فصول مختلف سال بستگی دارد. در این تحقیق همچنین مشخص شد که حمایت های مدیریت محلی و منطقه ای یک جزء لازم برای راهبرد گردشگری موفق در مناطق

مشکلاتی برای جامعه روستایی مواجه شود. در عین حال، تنوع در خدمات گردشگری روستایی نیز به این مسئله دامن می‌زند.

بر این اساس عده‌ای معتقدند که نظارت و مدیریت در این زمینه سخت بوده، نهایتاً گردشگری را تهدیدی برای روستا به حساب می‌آورند. به‌طور خلاصه دو جنبه از گردشگری روستایی است که روند برنامه‌ریزی و مدیریت را پیچیده می‌کند:

۱. ویژگی‌های گوناگون و جدا از هم عرضه و تقاضا؛
۲. ادعاهای مختلف بر سر منابع روستا.

بنابراین، پرداختن به برنامه‌ریزی و مدیریت اصولی در زمینه گردشگری روستایی بسیار ضروری و حساس است. در مناطق روستایی، توسعه گردشگری با سلامت محیط زیست رابطه بسیار تنگاتنگ دارد که این امر تنها از طریق مدیریت صحیح قابل اجراست. در عین حال، انتظارات گردشگران از کیفیت روستا و خدمات و امکاناتی که می‌خواهند نیز بر ضرورت این کار می‌افزاید.

بر این اساس، گردشگری روستایی بدون مدیریت و نظارت همه‌جانبه در محیط روستایی راه به جایی نخواهد برد و اگرچه این صنعت می‌تواند به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم در پیشبرد اهداف مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی مؤثر باشد، خود این صنعت به توجه و شناخت جایگاه صحیح در ساختار مدیریت روستایی نیازمند است. در غیر این صورت، گردشگری اتفاقی و بدون برنامه و مدیریت، مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی فراوانی را برای مناطق روستایی و کل کشور همراه خواهد داشت که در درازمدت ضررها و مشکلات آن بیش از فواید آن خواهد بود. لذا قبل از هر اقدامی در جهت تدوین طرح‌ها و توسعه امکانات گردشگری در مناطق روستایی، می‌بایست ساختار مدیریتی آن را در رابطه با مناطق روستایی مشخص

در برخی دیگر از کشورها گردشگری روستایی توسط سازمان‌ها و شرکت‌های خصوصی دنبال می‌شود.

در کشور اندونزی گردشگری روستایی عمدتاً در مسائل زراعت و کشاورزی در نواحی روستایی متمرکز شده‌است (در مناطق جاوه و سوماترا) گردشگران در هتل‌ها اقامت دارند، اما می‌توانند فعالیت‌های کشاورزی را از نزدیک مشاهده کنند (Syukur, 1998: 158).

در کشور ژاپن نوعی گردشگری مشترک و دسته‌جمعی وجود دارد که گردشگران اغلب در خود مزارع اقامت می‌کنند و از غذاهای محلی همان منطقه استفاده می‌کنند (Yutaka, 1998: 68). در کره جنوبی گردشگری کشاورزی گسترش پیدا کرده‌است. اغلب گردشگران نیز در مناطقی که مزارع در همان مناطق هستند، اسکان دارند (Kyu, Sebo, 1998:43).

در مالزی دولت تمهیداتی را برای ساخت بیش از ۳۰ مرکز گردشگری کشاورزی انجام داده‌است. در این زمینه معرفی گیاهان کمیاب و یا برخی از حیوانات نادر از جمله اقدامات برای جذب بیشتر گردشگر توسط دولت مالزی است. همچنین معرفی و استفاده از غذاهای محلی و سنتی، صنایع دستی و یا ساختمان‌های تاریخی نیز از جمله برنامه‌ها در توسعه گردشگری روستایی در این کشور است.

در کشور فرانسه بیشتر روستائیان و کشاورزان در مزارع خودشان کمپ‌های اقامتی را گسترش داده‌اند. بعضی دیگر از کشاورزان نیز روی انواع مختلف خانه‌های اجاره‌ای برای مدت کوتاهی سرمایه‌گذاری کرده‌اند (Loic, 1998:32).

۵. مدیریت روستایی و گردشگری روستایی

تنوع فعالیت در گردشگری روستایی و غیررسمی بودن و به عبارتی اختیاری بودن این فعالیت، باعث می‌شود که مدیریت و تحت نفوذ قرار دادن آن با

۷-۶ کمبود آموزش‌های لازم نسبت به معرفی و شناخت بیشتر این فعالیت در مناطق روستایی

کنیم و جایگاه مناسبی را برای این فعالیت در تدوین ساختار مدیریت روستایی در نظر داشته باشیم.

۷. عوامل مؤثر در تدوین ساختار مدیریت روستایی کشور در ارتباط با توسعه گردشگری

۶. مشکلات موجود در ساختار مدیریت روستایی کشور در زمینه گردشگری

۷-۱ شناسایی و تعیین اهداف

۶-۱ نبود مدیریت تخصصی و جامع

یکی از مهم‌ترین مراحل برای مدیریت صحیح و اصولی در گردشگری روستایی، شناخت و اولویت‌بندی در اهداف این فعالیت است. شناخت و تعیین اهداف، شامل حفظ آثار سستی در روستاها، اشتغال‌زایی در مناطق روستایی، ایجاد تنوع اقتصادی در روستاها، فراهم آوردن امکانات و خدمات مناسب تفریحی، توسعه خدمات عمومی و غیره می‌تواند باشد. از جمله مهم‌ترین مسائل در این زمینه این است که اهداف تعیین شده باید هدف‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای و ملی را در نظر داشته باشند.

یک مشکل مشخص و قابل توجه در کشور، کمبود مدیریت تخصصی و صحیح در میان روستائیان و کشاورزان در اجرای طرح‌های گردشگری روستایی است. کمبود این مدیریت همچنین در میان مسئولان و دست‌اندرکاران برنامه‌ریزی گردشگری نیز قابل مشاهده است. اغلب این افراد اطلاعات و دانش و همچنین تجربیات اندکی نسبت به گردشگری روستایی دارند. لذا این مسئله برای انتخاب مناسب برنامه‌ها و پروژه‌ها در مناطق روستایی ایجاد مشکل می‌کند.

۶-۲ بازاریابی

۷-۲ شناسایی وضع موجود جهت تعیین توان‌ها و زمینه‌های گردشگری در روستا

اغلب امکانات و دسترسی‌های روستایی تمایل دارند که در سطوح کوچک و تقریباً بی‌نظم گسترش یابند. این امر برای توان بالقوه گردشگری در مناطق روستایی ایجاد مشکل می‌کند که در نهایت باعث دسترسی‌های غیرممکن به امکانات رفاهی، آذوقه‌ای، خدماتی و جز اینها در این مناطق می‌شود.

۶-۳ کمبود زیرساخت‌ها

مرحله بعدی در تدوین ساختار مدیریت گردشگری روستایی، تحقیق در زمینه شناسایی و دسته‌بندی زمینه‌های مربوط به گردشگری و توسعه آن در مناطق روستایی است. این توان‌ها می‌تواند در زمینه‌های طبیعی، فرهنگی، زیرساخت‌های موجود، الگوها و شیوه‌های گردشگری روستایی (یعنی اینکه چه نوع گردشگری روستایی در منطقه می‌تواند موفق باشد)، امکانات موجود، جاذبه‌ها، وجود سازمان‌های دولتی و یا خصوصی مرتبط با این فعالیت و از همه مهم‌تر، در نحوه مشارکت مردم روستایی و جمع‌آوری دیدگاه‌ها و عقاید ساکنان محلی باشد؛ به گونه‌ای که برای گردشگری روستایی پایدار باید روش جامعه‌محوری را سرلوحه کار مدیریت قرار دهیم (Woodly, 1993:28).

اغلب مناطق روستایی در کشور دارای راه‌های نامناسب و نبود شبکه‌های حمل‌ونقل منظم و عمومی و یا شبکه‌های راه‌آهن هستند که این یک مشکل بزرگ بر سر راه توسعه گردشگری در این مناطق است.

۶-۴ محدودیت‌های فصلی برای گردشگری روستایی

۶-۵ بازده طولانی‌مدت سرمایه‌گذاری

۶-۶ پایین بودن اطلاعات روستائیان دربارهٔ علائق گردشگران

۵-۷ اجرای کردن برنامه‌ها

مرحله نهایی در مدیریت گردشگری روستایی، اجرا کردن طرح‌ها و برنامه‌های تعیین شده در محیط روستایی است. در این مرحله، برنامه‌ها و طرح‌های پیشنهادی باید اجرا شوند و نتایج نیز به‌طور مداوم بازبینی و ارزیابی شوند تا میزان موفقیت در دستیابی به اهداف و سیاست‌های کلی، شناسایی گردند.

ارزیابی باید میزان موفقیت و رضایت گردشگران از برنامه‌ها، محاسبه اقتصادی و منافی که برای جامعه روستایی داشته‌است، تأثیرات زیست‌محیطی، اجتماعی، فرهنگی و غیره را مد نظر قرار بدهد.

نتیجه‌گیری

این یک امر غیر قابل انکار است که گردشگری نقش مهم و قابل توجهی در احیا و توسعه مناطق روستایی دارد. همچنین، گردشگری می‌تواند در زمینه حفظ و یا تجدید منابع طبیعی و محیط زیست روستاها آثار مثبت داشته باشد. از طرف دیگر، اگر این فعالیت بدون برنامه و مدیریت صحیح و اصولی در این مناطق پی‌گیری شود، می‌تواند به‌عنوان عامل آسیب‌رسان به مناطق روستایی و منابع آن باشد. با توجه به نیاز صنعت گردشگری برای ایجاد تنوع اقتصادی و اشتغال در مناطق روستایی، لازم است تا در تدوین ساختار مدیریت روستایی، توجه کافی و ویژه به فعالیت داشته باشیم.

از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار که باید برای این صنعت در ساختار مدیریت روستایی به آن توجه شود عبارت‌اند از:

- (الف) اهمیت و نقش مدیریت تخصصی و همه‌سونگر؛
- (ب) نحوه دسترسی به امکانات، خدمات و غیره برای گردشگران؛
- (ج) توجه به زیرساخت‌ها و امکانات پایه در مناطق

روستایی با نحوه و چگونگی پذیرش مردم محلی دارای ارتباط مستقیم و مؤثری است که این مهم باید به‌طور ویژه در برنامه‌های مدیریت گردشگری روستایی دارای جایگاه ویژه‌ای باشد.

۳-۷ تحلیل اطلاعات و آمارهای استخراج شده از مکان روستایی

بعد از جمع‌آوری اطلاعات کامل از منطقه و با توجه به اهداف برنامه‌ها، این اطلاعات مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌گیرند تا بتوانند برای روند و چگونگی توسعه گردشگری به کار برده شوند.

در این مرحله است که باید ظرفیت‌های مورد نیاز و متناسب برای گردشگری محاسبه شود، الگوهای مورد نظر برای نوع متناسب با منطقه تعیین شود و امکانات، خدمات، زمینه‌های تفریحی و نیازهای درآمدی و اشتغال‌زایی روستا مشخص شود. در واقع، در این مرحله، مدیریت بایستی با توجه به اهدافی که برای این صنعت در روستا مشخص کرده‌است و بر اساس وضعیت موجود تهیه شده در مرحله قبل، به چگونگی ارائه و نحوه اجرا کردن این فعالیت در روستا پردازد.

۴-۷ ارائه طرح‌ها و پیشنهادها

برنامه‌ها و سیاست‌های گردشگری روستایی در این مرحله انجام می‌گیرد. این پیشنهادها باید بر ۴ جنبه از گردشگری روستایی استوار باشند (Gannon, 1994:49):

- (الف) توسعه طبیعی، که باید با جاذبه‌ها، امکانات، فرصت‌ها و تقاضاها همخوانی داشته باشد؛
- (ب) توسعه برنامه‌ها، که دربرگیرنده ارائه برنامه‌های پیشنهادی و فراهم کردن اطلاعات مورد نیاز است؛
- (ج) تعیین سیاست‌های مناسب برای چارچوب توسعه گردشگری در مناطق روستایی؛
- (د) اولویت‌بندی که پیشنهادها و ارائه برنامه‌ها باید بر اساس منافع مورد انتظار توسعه گردشگری باشد.

روستایی؛

روستایی تقلیل دهد.

این مهم، نیازمند وجود ساختار مدیریت مناسب و صحیحی است تا اطمینان دهد که گردشگری راهکاری برای دستیابی به توازن و توسعه پایدار مناطق روستایی است. همچنین، مدیریت روستایی باید نحوه مشارکت مردم، دستگاه‌های دولتی و خصوصی را سرلوحه کار خود قرار دهد.

د) توجه به محدودیت‌های فصلی و اقلیمی؛

ه) تدوین نظام آموزشی مناسب برای این نوع فعالیت، هم برای روستائیان و هم برای دست‌اندرکاران. بر این اساس، مدیریت روستایی باید به گونه‌ای باشد که بتواند فواید حاصل از توسعه گردشگری را افزایش داده، زیان‌ها و تأثیرات منفی آن را در مناطق

منابع

موسوی، مینا (۱۳۸۳)، «نقش اکوتوریسم در توسعه روستایی»، ماهنامه جهاد، ش ۲۶۵، صص ۶۴-۷

جوان، جعفر (۱۳۸۲)، «گردشگری روستایی و توسعه»، مجموعه مقالات بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در کشور، دانشگاه علامه طباطبایی؛

Bontron, Jean-Claude and Nadine Lasnier (1997), "Tourism: A Potential Source of Rural Employment", in *Rural Employment: An International Perspective*, Ray D. Bollman and John M. Bryden eds. New York: CAB International: 427-446;

Dong-Phil Lee (1988), Theoretical background and development strategies for rural tourism, FFTC international seminar on rural tourism, National Agricultural Cooperative Federation, Korea Korean Academy of Tourism Agriculture, Choonchun, Korea, June: 23-26;

Bourke, Lisa and A. E. Luloff (1995), "Leaders' Perspectives on Rural Tourism: Case Studies in Pennsylvania", *Journal of the Community Development Society*, Vol. 26, No. 2: 224-239;

Frederick, Martha, (1992), "Tourism as a Rural Economic Development Tool: An Exploration of the Literature", *Bibliographies and Literature of Agriculture*, No. 122, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service, August;

Brass, Jane L. (ed.) (1996), *Community Tourism Assessment Handbook*. Corvallis, Oregon: Western Rural Development Center, Oregon State University. Web Site: <http://extension.usu.edu/wrdc/ctah>;

Gannon, A.(1994), Rural tourism as a factor in rural community economic, Development for economies in transition, in: B.Bramwell and B.lane. rural tourism and sustainable rural development, Clevedon, chanel view publications: 51-60;

Burr, Steven W. (1995), "The Rural Action Class's Perceptions of Tourism and its Potential for Economic Development: Case Studies from Four Rural Pennsylvania Counties", *General Technical Report*, Report No. INT-323: 82-89;

Henning, Steven A. (1996), "Developing a Rural Tourism Marketing Strategy Based on Visitor Profiles", *Louisiana Agriculture*, Vol. 39, No. 1: 8-9;

Dennis M. Brown (2003), *Rural Tourism: An Annotated Bibliography*, U.S. Dept. of Agriculture, Washington, DC;

Hilchey, Duncan, (1993a), Agritourism in New York State: Opportunities and Challenges in Farm-Based

Recreation and Hospitality, Ithaca, New York: Farming Alternatives Program, Dept. of Rural Sociology, Cornell University;

Jurowski, Claudia (1996), "Tourism Means More than Money to the Host Community", *Parks and Recreation*, Vol. 31, No. 9: 110-118;

Kyu-Seob Choi (1998), Development situation and policy programs for rural tourism in Korea. FFTC international seminar on rural tourism. National Agricultural Cooperative Federation, Korea Korean Academy of Tourism Agriculture, Choonchun, Korea, June, 23-26;

Lobo, Ramiro (2001), "Helpful Agricultural Tourism (Agri-tourism) Definitions", Website: [http:// www.sfc.ucdavis.edu/agritourism/definition.html](http://www.sfc.ucdavis.edu/agritourism/definition.html);

Loic Rousseau (1998), French rural tourism: Clientele, offer and development policy, FFTC international seminar on rural tourism. National Agricultural Cooperative Federation, Korea Korean Academy of Tourism Agriculture, Choonchun, Korea, June, 23-26;

Soteriades, M. (2002), "Tourism and environment in rural", Available on the website : www.fund.Acbe/prelude, p617;

Syukur Iwantoro (1998), Case study on rural tourism

in Indonesia. FFTC international seminar on rural tourism.

National Agricultural Cooperative Federation, Korea Korean Academy of Tourism Agriculture. Choonchun, Korea, June, 23-26;

Weaver, Glenn (1986), "Tourism Development: A Potential for Economic Growth", in *New Dimensions in Rural Policy: Building Upon our Heritage*, Subcommittee on Agriculture and Transportation of the Joint Economic Committee, U.S. Congress: 440- 444;

Yutaka Arahi (1998), Development possibility of green tourism in Japan. FFTC international seminar on rural tourism. National Agricultural Cooperative Federation, Korea Korean Academy of Tourism Agriculture. Choonchun, Korea, June, 23-26.

Woodly, A. (1993), Tourism and sustainadle development; the community prespectiv, in J. Nelson, R.Butler and G.Wall. *Tourism and sustainable development: monitoring, planing, managing*, University of waterloo: 135-148;

Woods, Mike D. (1992), "The Tourism/Rural Economic Development Link", *Blueprints for Economic Development*, Cooperative Extension Service, Oklahoma State University, Vol. 2, No. 2: 2. ■